

Renate Dorrestein

Prozaïste met intelligente cliffhangers en scherpe kritiek op de genderrollen

Amsterdam, 25 januari 1954 - Aerdenhout, 4 mei 2018

Geschreven door Alexa Stoicescu

Renate Dorrestein (1954-2018) heeft bijzonder onderhoudende, geestige en heel diverse romans op haar naam staan. Ze schrijft gedurfd, meedogenloos en met ontzettend veel humor. Haar thema's zijn onder meer: genderrollen, feminisme, moederschap, geestelijke gezondheid en de benauwenis van het gezin. Dorrestein liet zich inspireren door de gothic novel: gruwelijke verhalen met bovennatuurlijke elementen, waarin magisch denken hand in hand gaat met maatschappijkritiek.

Feminisme en genderrollen: de liehiefde

Dorrestein debuteert in 1983 met de roman *De buitenstaanders*, een gothic novel net als haar andere vier romans uit die eerste periode. De personages komen terecht in een afgesloten ruimte en beleven groteske avonturen.

Dat thema verlaat ze met haar bekendste roman *Het perpetuum mobile van de liefde* (1988), de literaire verwerking van de zelfmoord van haar jongere zus. In deze autobiografisch geïnspireerde tekst verweeft ze ook haar eigen ideeën over kunstenaarschap. De verteller is Renate, schrijfster van beroep. Het zusje in de roman ambieerde ook een carrière als schrijfster. De tekst is doordrongen van het schuldgevoel van haar oudere zus die haar leven lijkt te hebben overgenomen. Daarnaast heeft deze roman een duidelijke feministische toon en begint met het ironische motto "Alle mannen in dit boek zijn karikaturen. Dat is historisch zo gegroeid." Dorrestein stelt bovendien de vanzelfsprekendheid van het trio liefde-familie-kind ter discussie en vergelijkt die structuur met een perpetuum mobile. Eenmaal in gang gezet, blijft het apparaat draaien en energie opwekken uit het niets. Zo hardnekkig zijn de verwachtingen van de maatschappij en de genderrollen: "Waar gaan memoires anders over dan over het perpetuum mobile van de liehiefde: de romantische en de familiale die daar meestal het gevolg van is - van liehiefde krijg je immers kindertjes?"

Dorrestein's standpunten zijn te vergelijken met die van Simone de Beauvoir in *De tweede sekse* en met Judith Butlers theorie over performativiteit van gender: het idee dat gender geen natuurlijk gegeven is, maar geconstrueerd wordt door specifieke handelingen, uiterlijke verschijnselen en talige uitingen. Sterker nog, Dorrestein legt de link tussen genderpatronen en geestesziekten. De "ziekmakende factoren die het vrouwenbestaan kent" kunnen leiden tot eetstoornissen (de zus Mare) en gekte (Lydia, de buurvrouw met Medusahaar). Dorrestein noemt het vrouwenlichaam "een arena, waarin zich de gruwelijkste gevechten afspreken tussen zoals het is en zoals het zou moeten zijn. Met de hele wereld als publiek." Zo kun je *Het perpetuum mobile van de liefde* lezen als een mengeling van autobiografie, feministisch pamflet en fictie, geschreven in een alerte en ironische stijl.

De thematiek van de ingewikkelde relatie tussen twee zussen verschijnt ook in de roman *Het hemelse gerecht* (1991) dat is opgedragen aan "alle trouweloze mannen". *Ontaarde moeders* (2003) is een luchtige, spannende roman over moederschap. Moeders worden bij Dorrestein over het algemeen niet bijzonder positief gerepresenteerd: ze zijn er niet voor hun kinderen of communiceren slecht. Maar Dorrestein's literatuur is er een die niet oordeelt en de brede facetten van de mensen laat zien.

Diversiteit en geëngageerde thema's

Het beeld van de vrouw is de rode draad in het oeuvre van Renate Dorrestein. Toch mag ze niet gereduceerd worden tot pleitbezorger voor het feminisme. Andere thema's, die ze in haar werk behandelt, zijn: het kwaad, het noodlot en de toeval, het klimaat en het leven met een ziekte. De autobiografische roman *Heden ik* (1993) is het relaas van een leven met de ongeneeslijke auto-immuunziekte ME (myalgische encephalomyelitis). De toon is ook hier hilarisch, onderhoudend en positief, al is de beschreven realiteit erg serieus. Dorrestein vertelt over misdiagnose, over het onbegrip van de kant van de artsen en de frustratie van het leven met een lichaam dat niet meer functioneert. Het doet denken aan Hanna Bervoets *Welkom in het rijk der zieken* (2019) over leven met chronische pijn.

Met de dystopie *Weerwater* (2015) zou Dorrestein haar intrede in het genre klimaatfictie doen. De gelijknamige schrijfster Renate is uitgenodigd op residentie in Almere. Er komt een mistbank en de wereld vergaat. Op één stad na: Almere, de stad zonder geschiedenis en zonder toekomst. Na een paar dagen beginnen de paar duizend overlevenden zich in een alternatieve maatschappelijke vorm te organiseren. Ondanks de hitte, het gebrek aan elektriciteit en eten, en ondanks de plotselinge infertiliteit, geeft Renate de stad "waar je niet eens dood gevonden wilde worden" wel een toekomst. Ze wordt geschiedschrijfster van de nieuwe stad. Ook hier de kenmerkende ironische opmerkingen over het vrouw-zijn, zoals bijvoorbeeld in dit citaat: "Ik moest iets verzoenends zeggen, zoals vrouwen al sinds de dageraad der mensheid doen. Bij voorkeur moest ik daar een hapje bij serveren."

Schrijverschap en activisme

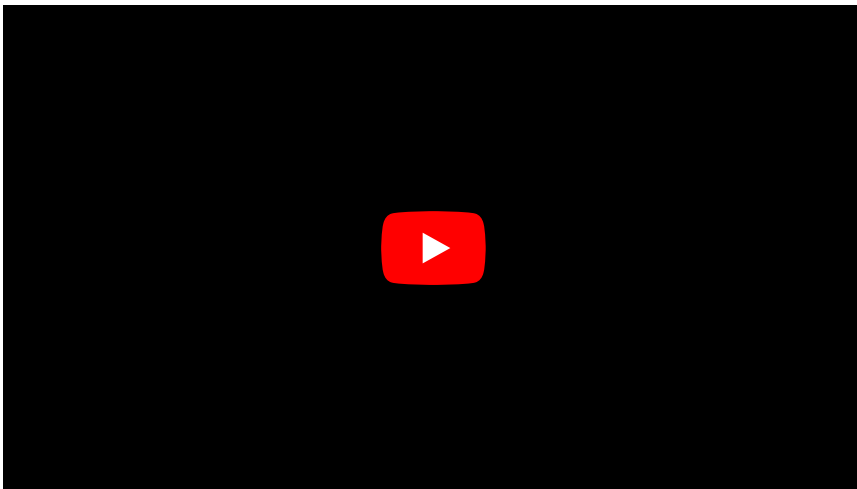
In 1988 geeft Dorrestein een schrijfcursus in de Haagse vrouwenboekhandel Trix en laat zien hoe ze spanning in haar verhalen incorporeert, hoe je als schrijfster moet durven en, waar nodig, gemeen zijn. In ieder geval moet je als mens en schrijfster oprecht zijn. Voor Dorrestein is literatuur bloedserieus:

“Fictie laat ons zien wat het betekent om mens te zijn en hoe moeilijk het is een fatsoenlijk mens te blijven als de omstandigheden onfatsoenlijk worden. Literatuur brengt ons iets dat de psychologie niet vermag, de sociologie niet vermag, de journalistiek niet vermag: het vermogen om in het hoofd van de personages te kijken, deelgenoot te worden van hun dilemma's en al doende in hun schoenen te gaan staan. Literatuur helpt ons, ons met anderen te identificeren en ook onszelf te begrijpen.”

Dorrestein schreef behalve literaire ook journalistieke teksten, onder andere in het feministische blad *Opzij*. Ze is een van de voorbeelden voor de actiegroep Paarse September en mede-initiatiefneemster van de Anna Bijns Prijs, een literaire prijs voor de 'vrouwelijke stem in de literatuur'; het bestuur is inmiddels opgegaan in schrijverscollectief Fixdit. Van de Nederlandstalige mannelijke auteurs heeft ze geen hoge dunk en ze vindt dat vrouwen de mannelijke literatuur, die vaak inhoudsloos is, moeten 'ontschrijven'. Ze verwijt de literaire kritiek, met name die van de 'serieuze' dagbladen, een gebrek aan wereldwijsheid. De recensenten die haar roman hadden afgedaan als 'te absurd voor woorden' hadden zeker nog nooit naar *music channel* MTV gekeken, beweert ze. Dorrestein bekritiseert het idee van de schrijver als genie in *zijn* ivoren toren. Nee, een schrijver moet juist diverse interesses hebben en in de wereld zijn. *Weerwater* (2015) eindigt met een ode aan haar favoriete auteur Kurt Vonnegut door een citaat die het best de ironische humor en de empathische houding van Dorrestein beschrijft: "Hello babies. Welcome to Earth. It's hot in the summer and cold in the winter. It's round and wet and crowded. On the outside, babies, you've got a hundred years here. There's only one rule that I know of, babies - God damn it, you've got to be kind."

Vlogboek: Alfred Birney / Renate Dorrestein / A.F.Th. van der Heijden

In deze video bespreekt Jörgen onder anderen het boek *Buitenstaanders* van Renate Dorrestein.

Verder lezen

- Hugo Brems, [Altijd weer vogels die nesten beginnen. Geschiedenis van de Nederlandstalige literatuur 1945-2000](#)

- , pp. 410-419. Amsterdam: Bert Bakker, 2006.
- [Portret Renate Dorrestein in Het kritisch lexicon van de moderne Nederlandstalige literatuur](#)
- [‘Om goed te schrijven: niet laf zijn.’ Wat leerde Renate Dorrestein haar cursisten?](#) Een analyse van haar aantekeningenschrift in het Literatuurmuseum.

